

2020 Covid-19 Pandemi Sonrası Mersin İçin Turizm Politikası Önerileri

Proposals as of Tourism Development Policies for Mersin After 2020 Covid-19 Pandemic

İbrahim BOZ¹

Öz

Antalya ile aynı iklim, coğrafya ve turizm varlıklarına sahip olmasına rağmen Mersin, konaklama işletmelerinin sınırlı kapasitesi ve sahip olduğu çok sayıda ikinci konutlarla, pandeminin de etkisiyle, geçmişte yapamadığı 2020'lerde yapabilir ve önümüzdeki yıllar için gerçekçi ve özgün turizm politikaları belirleyebilir, gerçekleştirebilir ve sürdürülebilir kılabilir. Detayları ve gerekçeleri açıklanacak bu turizm politikalarının 4 bileşeni vardır. Bunlardan birincisi Mersin'in tarihi kentsel merkezinin belirlenmesi, korunması ve sorumlu turizmle buluşturulmasıdır. İkincisi ise Mersin'in en büyük servetlerinden olan arkeolojik ve doğal mirası koruyarak tur faaliyetlerinin kapsamına dahil edebilir. Üçüncü olarak deniz kıyısı plaj ve rekreasyon faaliyetlerini öncelikle ikinci konut konaklama kapasitesiyle birleştirerek, yurtiçi pazara sunabilir. Dördüncü ve son bileşen ise Çukurova gibi Türkiye'nin en önemli tarımsal arazilerinden birinde yer alan meyve ve sebzenin başkenti olarak adlandırılan Mersin, pandeminin etkisiyle artan önemiyle tarım ve gıda ürünlerini tüketiciyle buluşturabilir.

Anahtar Kelimeler: Mersin, Turizm, Politika.

Abstract

Mersin which possesses similar climate, geography and tourism assets with Antalya, she has got very limited number of hotel beds, but plenty of secondary home bed supply; under the influence of pandemic, Mersin can do specify realistic and unique tourism development policies for the coming years, and accomplish, then do sustain these policies during 2020s that Mersin has never seriously tried to do in the past. As the details of these tourism polices will be explained throughout the article here, there are 4 components of them. First is the identification of historical city center of Mersin, protection of these assets, and supply them to the responsible tourism. Secondly while preserving archeological sites and natural attractions, which are the best tourism assets of Mersin, they can be integrated into the touristic tour events. Thirdly Mersin can integrate coastal beaches with secondary homes and supply them to the domestic tourism market. The fourth and last component is that Mersin is also known as the capital of fruit and vegetable production in Turkey, and thus the local foods of Mersin can be supplied to the consumers of agro-tourism which will be based on Cukurova, one of the most important agricultural fields of Turkey.

Keywords: Mersin, Tourism, Policy.

Atf (to cite): Boz, İ., (2021). 2020 Covid-19 Pandemi Sonrası Mersin İçin Turizm Politikası Önerileri. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(15), 72-89.

DOI: 10.54709/iisbf.1022318

Makale Geliş Tarihi (Received Date): 11.11.2021

Makale Kabul Tarihi (Accepted Date): 28.12.2021

¹Dr. Öğr. Üye., Toros Üniversitesi, ibrahim.boz@toros.edu.tr, ORCID: 0000-0003-2604-8718

1.GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı 2020 yılının başından itibaren tüm dünyada hızla yayılan COVID-19 virüs salgınının etkisiyle daralan ulaştırma, turizm ve eğlence hizmetleri sonucunda turizm hedeflerini gözden geçirerek, Mersin özelinde yeni politikalar önermektir.

Mersin'e yönelik turizm politikaları değerlendirmeleri yapıldığında genellikle Antalya ile kıyaslanmakta ve Antalya'nın kitle turizminde gösterdiği başarıyı Mersin'in yakalayamadığı gerekçesiyle kısmen bir eleştiri, kısmen serzeniş barındıran ifadeler kullanılmaktadır. Bu eleştirel yaklaşım genellikle iki ilin ekonomik kalkınma ve turizm gelişme performanslarının değerlendirildiği durumlarda sıklıkla dile getirilmektedir. Örneğin Antalya'nın Belek bölgesindeki tatil otelleri, golf ve kongre merkezi başarılı görülüyorsa, diğer turizm beldeleri de aynı yatırımları yapma gereği duyabilmektedirler. Diğer taraftan ülkenin farklı turizm beldeleri genellikle başarılı olduğu düşünülen diğer faaliyetleri kurvaziyer limanı, hava balonu turları, teleferik ve benzerlerinin kendi bölgelerine uygunluğunu ve olası pazar bölünmesi sorunlarını göz önüne almadan önerebildikleri görülebilmektedir. Burada başa dönerek, pandemi olmasa bile Mersin'in Antalya benzeri bir kitle turizmi konusunda kayda değer bir başarı gösterme ihtimalinin ne olduğu ve böyle bir politikanın gerçekten akılcı olup olmadığı ciddiyetle irdelenmelidir. İki komşu ilin aynı veya benzer turizm kalkınma politikası hiç gerekli olmayan bir rekabet alanı yaratabilir ve bu da pazarı ve fiyatı küçültme etkisi yaratabilir. Dolayısıyla pandeminin de etkisiyle böyle bir politik hedefin gündemden bütünüyle uzaklaştığını söylemek mümkündür. Aşağıda sunulan Harita-1 aracılığıyla Türkiye'nin güney sahillerinde bulunan Antalya, Mersin, Tarsus ve Adana'nın coğrafi konumları gösterilmektedir.

Harita 1. Antalya-Mersin-Tarsus-Adana Coğrafi Konum

Kaynak: <https://www.google.com/maps/@36.6745967,33.0375697,8.86z>, Erişim, 22.12.2020.

2.ALAN YAZIN İNCELEMESİ

Mersin ili sahip olduğu ender değerlere ve Kızkalesi, Silifke, Anamur, Ayaş gibi önemli turizm destinasyonlarının bulunmasına rağmen turizm gelirleri açısından istenen yerde olmadığı ifade edilmektedir (Duman ve Öztürk, 2005: 9). Mersin'in turizm beldesi olma potansiyelinin irdelendiği bir çalışmada, Mersin'e önerilen turizm faaliyetleri arasında kültür ve inanç, kıyı ve tatil, iş-kongre-fuar, kış turizmi ve diğer (ekoturizm, yayla, agro, termal, gurme, spor, trekking gibi alternatifler) turizm türlerine yer verilmektedir (Taner ve Tepeci, 2008: 2549-2550). Mersin'in Türkiye turizmi içerisindeki yeri ve önemini irdeleyen bir başka çalışmaya göre Mersin sahip olduğu arz kaynaklarına göre hak ettiği yeri alamamaktadır. Bunun sebepleri arasında yetersiz konaklama kapasitesi, yoğun bir ikinci konut

yapılaşması, yerli turist yoğunluğu ile kamu ve özel sektörün yeterince işbirliği yapmaması gibi faktörler bulunmaktadır (Bahar ve Samırkaş, 2009: 12). Benzer şekilde, Mersin ender tarihi değerlere ve doğal güzelliklere sahip olmasına rağmen gelir, konaklama kapasitesi, yabancı ziyaretçi açısından Türkiye içindeki payının çok yetersiz olduğu vurgulanmaktadır (Oskay, 2012: 199-200). Mersin doğal değerlerinin bir bileşeni olarak ziyaretçilerin kullanımına açık bulunan tabiat parklarının rekreasyon potansiyelinin irdelendiği bir çalışmaya göre mevcut 8 tabiat parkının rekreasyon potansiyeli (uygunluk ve kullanım gibi) yüzde 63 ile 85 arasında değişmektedir (Polat ve Polat, 2016: 85). Son olarak, Mersin'in sahip olduğu turizm potansiyelini yeterince değerlendiremediği, bu durumu tersine çevirebilmek adına Mersin'in eline 2013 yılında büyük bir fırsat geçmiş olmasına ve 17. Akdeniz Oyunları'na ev sahipliği yapmış olmasına rağmen organizasyondan beklenen katkıyı elde edemediği iddia edilmektedir (Karadeniz ve Güdük, 2020: 116). Alan çalışmalarından görülmektedir ki Mersin'in turizm potansiyeli ve politikaları önerilirken, bütün turizm varlıkları sıralanmakta, önemli ve önemsiz ayrımının yapılmadığı gözlenmektedir. Bu da turizm politikalarının şekillendirilmesinde temel teşkil edecek faaliyetlerin öne çıkarılmasına ve gerçekleştirilmesine imkan vermemektedir. Bu makaleyle bu eksiklik giderilmeye çalışılmaktadır.

3.YÖNTEM

Bu çalışma araştırma konusuna ilişkin bazı hipotezlerin geçerliliğini araştırmaya dayanmamaktadır. Bunun yerine Mersin'in turizm potansiyeli pandemi sonrası günümüz şartları çerçevesinde belli bir bütün oluşturacak şekilde irdelenmiştir. Bir başka ifadeyle aşağıdaki dörtlü bileşen çerçevesinde tümevarım yöntemi kullanılarak turizm politika demeti önerilmeye çalışılmıştır. Çalışmada büyük ölçüde turizme hizmet eden kurumların topladığı ve yayınladığı ikincil veriler kullanılmıştır. Ancak çalışmada kayda değer ölçüde birincil veri de ilgili kişi ve kuruluş yetkilileriyle yapılan görüşmeler sırasında derlenmiştir. Ayrıca gerçekleştirilen saha çalışmalarında drone aracılığıyla çekilen fotoğraflardan birine (Fotoğraf 1) çalışmada yer verilmiştir.

4.MERSİN İÇİN TURİZM POLİTİKASI ÖNERİLERİ

Çalışmanın bulguları Mersin'in turizm potansiyeli ve politikalarını oluşturacak şekilde dörtlü bileşen halinde sunulacaktır. Bunlar; i) Mersin tarihi kentsel merkez turizm faaliyetleri, ii) arkeolojik ve doğal miras tur faaliyetleri, iii) deniz kıyısı plaj ve rekreasyon faaliyetleri, iv) tarımsal turizm faaliyetleri olarak irdelenecektir.

4.1. Mersin Tarihi Kentsel Merkez Turizm Faaliyetleri

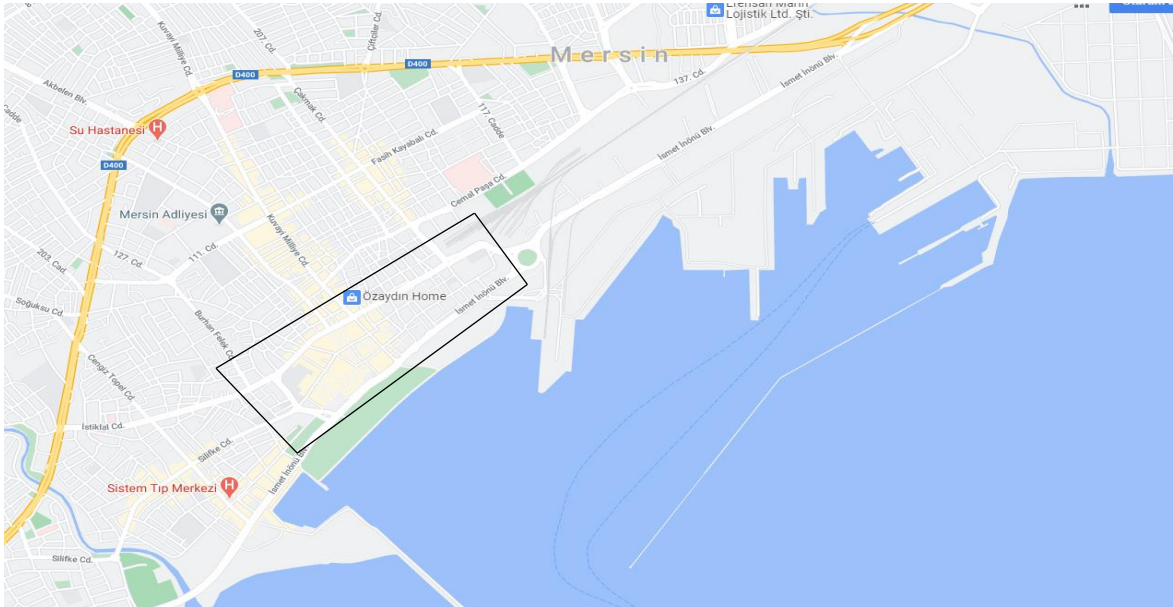
Günümüzde dünya turizm piyasasının en önemli merkezinin Avrupa olduğu kabul edilirse, Avrupa turizminin merkezinde de tarihi kent merkezleri (old city) olduğu söylenebilir. Bu şehirlerde ziyaretçiler kent merkezlerine genellikle trenle gidebilmekte, tren istasyonunda rehberlik ve rezervasyon hizmetleri alabilmekte, ziyaretini gerçekleştirmekte ve ardından kenti terk etmekte (elbette diğer yollar da kullanılmakta) oldukları görülmektedir. Kısaca tanımlanmaya çalışılan Avrupa kültür turizm turları ortaçağdan beri eğitimin de bir parçası olarak hala devam etmektedir. Günümüzde yürüyerek bile gerçekleştirebilecek bu turlar sırasında (kültür turizmi) turist müze, sanat galerisi, konser salonu, dini inanç, yeme-içme, alış-veriş, eğlence, konaklama vb. hizmetleri bu eski şehir merkezlerinde satın alabilmektedir. Söz konusu kültür turizminin sürdürülebilir olmasının en önemli dayanaklarından birisi Avrupa'nın pek çok şehrinde, geçmişi 10. ve 11. yüzyıla kadar dayanan sivil mimari örneklerinin ve hatta bütün bir şehrin büyük ölçüde korunmuş olmasıdır. Türk turizm kalkınmasında maalesef bu potansiyel yeterince değerlendirilmemiş ve eski yapılar, sokaklar ve kentsel mekanlar bilerek veya bilmeyerek yok olmaya terk edilmişlerdir.

Tarihi kentsel merkezde kültür turizmi açısından Mersin çok şanslıdır. Çünkü demiryoluyla doğu yönünden Ankara, Adana ve Tarsus üzerinden kent merkezine ulaşmak mümkündür. İlaveten yakın dönemde mevcut demiryolunun hat sayısı ve hızında önemli iyileşmeler beklenmektedir. Böylece bireysel ve grup halinde ziyaretçiler günübirlik ve konaklamalı Mersin seyahat programlarına tarihi kent merkezinden başlayabilirler. Mersin tarihi kent merkezi tren istasyonundan başlamakta ve batı istikametinde denize paralel bir dikdörtgen şeklinde birkaç kilometre yürüme mesafesinde gezilebilmektedir. Uzun yıllar Mersin’i mimari açıdan bilimsel çalışmalarıyla irdeleyen mimar Tolga Ünlü’ye (Prof. Dr. Çukurova Üniversitesi) göre Mersin tarihi kent merkezi aşağıdaki paragrafta tanımlanmaktadır:

“Günümüzde, Mersin kentinin merkezinin nüvesini, kentin 19. yüzyılda kurulduğu dönemdeki alan oluşturmaktadır. “Mersin Tarihi Kent Merkezi” olarak adlandırılacak alan, doğuda istasyon ve Latin Katolik Kilisesi, batıda Halkevi ve Arap Ortodoks Kilisesi, kuzeyde İstiklal Caddesi ve güneyde Akdeniz ile sınırlanmaktadır. Bu bölge içinde, Uray Caddesi, Gümrük Meydanı, Yoğurt Pazarı ve Kışla Caddesi kentin gelişiminde ön plana çıkan alanlar olmuştur. (...) Bu alan, Mersin kentinin 1830’lu yıllarda kuruluşundan yirminci yüzyılın ilk yarısına kadar göstermiş olduğu gelişme içinde kentin merkezi işlevlerinin yer aldığı, bu işlevlerin doğudaki Uray Caddesi’nden batıdaki Kışla (günümüzde Atatürk) Caddesi’ne doğru geliştiği bölgedir. (...) Hermann Jansen tarafından hazırlanan ve 1938 yılında onanmış olan Mersin’in ilk imar planında bu bölge bir bütün olarak korunmuş, ‘eski şehir’ olarak adlandırılmış ve korunacak alan olarak belirtilmiştir. Bu anlamda, bölge için bir plan kararı üretilmemiş ve yapılaşmanın korunacağı düşünülmüştür” (Ünlü, 2008: 1000-1002).

Aşağıda yer alan Harita-2 aracılığıyla Mersin Tarihi Kentsel Merkez dikdörtgen içinde gösterilmektedir.

Harita 2. D400-Antalya-Mersin-Adana Karayolu İçinde Mersin Kentsel Merkez

Kaynak: <https://www.google.com/maps/@36.7988474,34.6340906,14.85z>. Erişim, 22.12.2020.

Adana’dan ve Tarsus’tan (doğu istikametinden) Mersin’e trenle geldiğinde, tarihi tren istasyonundan itibaren ziyaretçiler tarihi kent merkezini yürüyerek gezebilirler. On dokuzuncu yüzyılda kayda değer sayıda gayrimüslim vatandaşın ve bunların sivil mimari örneklerinin bulunduğu Mersin kent merkezi ziyaretinin kültür turizminin iyi örneklerinden biri olduğu düşünülmektedir. Ziyaretçi bu bölgede yaya olarak Uray Caddesi boyunca tescilli sivil mimari örneklerini gözleyerek şehri gezebilir, alışveriş yapabilir, yeme-içme aktiviteleri yapabilir, Atatürk Evini (hediyeelik eşya satışı mevcut) ziyaret edebilir.

Bütün bu faaliyetleri yarım gün (6 saat) ile tam bir günde (konaklama yaparak veya yapmayarak) gerçekleştirmek mümkündür. Ardından Yumuktepe Höyüğü, Mersin Arkeoloji Müzesi, ve Soloi-Pompeiopolis ören yerini gezen bir ziyaretçi zamanı elverdiğince batı istikametine yönelebilir.

Mersin tarihi kent merkezinde çok sayıda tescilli taşınmaz kültür varlıkları bulunmaktadır ve günümüzde bunların bir kısmı kamu kuruluşları tarafından kullanılmaktadır. Tablo 1’de Türkiye genelinde ve Mersin’de bulunan taşınmaz kültür varlıkları envanteri gösterilmektedir. Genellikle münferit yapılardan oluşan taşınmaz kültür varlıkları sayı açısından arkeolojik sit alanları kadar çok sayıda olmamakla beraber, özellikle Tarsus ve Mersin il merkezindeki sivil mimari örneklerinden ve dinsel yapılardan oluşan iyi durumda olanları, turist ziyaretine sunulmalıdır; tıpkı kimi Avrupa şehirlerinde olduğu gibi. Kültür turizmi bağlamında bakıldığında, Roma döneminden beri doğu Akdeniz’in en önemli şehirlerinden biri olarak Tarsus, ivedi restorasyon ve kentsel dönüşüm projeleriyle önemli atılımlar gerçekleştirebilir. Mersin şehir merkezinde onlarca tescilli sivil mimari örnekleri, kültürel yapılar ve dinsel yapılar bulunmaktadır. Bunların bir kısmı acil restorasyon sonrası kentin turizm profilini önemli ölçüde iyileştirecektir.

Tablo 1. Türkiye ve Mersin’de Bulunan Taşınmaz Kültür Varlıkları, 2019

	Türkiye	Mersin	Payı
Korunmaya Alınan Sokaklar	71	1	1.40
Anıt ve Abideler	388	7	1.80
İdari Yapılar	3 102	51	1.64
Kültürel Yapılar	13 162	228	1.73
Şehitlikler	314	1	0.31
Askeri Yapılar	1 339	40	2.98
Endüstriyel ve Ticari Yapılar	4 425	149	3.36
Dinsel Yapılar	10 489	130	1.23
Mezarlıklar	5 504	133	2.41
Sivil Mimarlık Örneği	71 414	543	0.76
Kalıntılar	2 929	109	3.72
TOPLAM	113 137	1 392	1.23

Kaynak: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44799/illere-gore-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi-.html>, Erişim: 14.11.2020.

Türkiye’de çok sayıda beldede hayata geçirilen ve önemli başarılı uygulamaların bulunduğu restorasyon sonrası ilgili beldeye ekonomik, kentsel aidiyet ve prestij kazanma imkanı sağlamış proje deneyimlerinden, Mersin de yararlanmalıdır. Örneğin Safranbolu’da başlayan, Antalya Kaleiçi, Bursa Cumalıkızık ve Mudanya, Ankara Beypazarı, İzmir Şirince, Eskişehir Odunpazarı, Afyonkarahisar, Kütahya, Bolu, Kastamonu, Amasya ve Tokat’da gerçekleştirilen sivil mimari örneklerinin restore edilerek, turizmin hizmetine sunulması hem katma değer sağlamıştır hem de kimlik ve prestij kazandırmıştır. Bu açıdan bakıldığında Tarsus’un ve Mersin’in kentsel merkezlerindeki sivil mimari örneklerinin belli bir sit alanı bütünlüğü ve ziyaret alan yönetimi bakış açısıyla tasarlandığında, Mersin’in turizm kalkınmasına önemli katkılar sağlayacağına inanılmaktadır. Mersin bu konuda gecikmiş durumdadır. Diğer taraftan Mersin’in doğu komşuları da bu konuda önemli mesafeler kat etmişlerdir. Mardin, Şanlıurfa ve Gaziantep başta sivil mimari örnekleri olmak üzere taşınmaz kültür varlıklarını 2000’li yılların başından itibaren restore etmeye başlamış ve günümüzde önemli kültür turizm duraklarını oluşturmuşlardır. Önceleri Mardin’in ve Şanlıurfa’nın turizm konusundaki aktif kalkınma politikalarını, günümüzde Gaziantep’in özellikle sivil mimari örneklerinin korunması, arkeolojik mirasın turizme kazandırılması ve gastronomide dünya ölçeğinde bir çekim merkezi olma

yolundaki politikaları gözlenmektedir. Bu konuda Antakya, Adana (Tepebağ) ve Mersin’de önemli bir potansiyel bulunmasına rağmen belli bir gecikme olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle Mersin kentsel merkezdeki bazı tescilli sivil mimari örneklerinin ivedi restorasyon müdahalesine ihtiyacı bulunmaktadır.

4.2. Arkeolojik ve Doğal Miras Tur Faaliyetleri

Mersin’e demiryoluyla geldiğini (Adana veya Tarsus’ta yapımı devam eden havalimanlarından demiryoluyla Mersin’e gelmek de mümkündür.) varsaydığımız bir turist, Mersin tarihi kent merkezinin restore edilmesi sonucu Batılı ölçülerde bir turizm deneyimi yaşayabileceği yukarıda ifade edilmişti. Bu deneyim Mersin’e sadece ekonomik ve turizm alanında başarı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda kentin prestij ve kimliğine de önemli katkılar sağlayabilir. Türkiye’de bunu başarmış beldelerden yukarıda bahsedilmişti. Mersin tarihi kent merkezini gezen ve memnun kaldığını varsaydığımız bir turist tatilini uzatmak isterse turizm politikası bağlamında önünde 3 seçenek (elbette bunu artırmak mümkündür) vardır. Yapacağı bir turla Mersin’in doğusunda yer alan kültürel ve doğal varlıkları 1-7 günlük turlarla görme imkanına sahiptir. Bu çalışma kapsamında önerilen turizm aktiviteleri, politika önceliklerini açıklayabilmek için simgesel olarak tasarlanmıştır. Dolayısıyla Mersin’deki turizm envanterini ortaya koymak gibi bir bakış açısı bu çalışmanın kapsamına girmektedir. Bu anlamda önerilen turun süresi, rotası ve görülecek turizm varlıkları elbette değişebilir.

Mersin’in kültür varlıkları arasında Roma dönemi arkeolojik mirası ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Mersin’in arkeolojik sit alanı sayısı ve kapsadığı alan itibarıyla Türkiye’nin en başta gelen illerinden biri olduğu görülmektedir. Arkeolojik mirasın dışında, Mersin Türkiye’nin en iyi kalitede doğal güzelliklerine de sahiptir. Torosların ekosistemi ve Göksu ırmağının yarattığı Göksu deltası ve sulak alanı (özel çevre koruma bölgesi statüsüne sahip) hepsi dünya ölçüsünde birinci sınıf doğal güzelliklerdir. Bu varlıkların kıymetini bilmek, sevmek, korumak, katma değer yaratmak ve gelecek nesillere aktarmayı başarmak ayrı bir çalışma konusudur.

Türkiye genelinde bulunan sit alanlarıyla, Mersin’de bulunan sit alanlarının sayısı ve payı Tablo 2’de sunulmaktadır. Buna göre Türkiye’de bulunan yaklaşık 20 bin arkeolojik sit alanlarının yüzde üçübuçüğü Mersin’de bulunmaktadır. Bu yüksek bir orandır. Arkeolojik sit alanlarının varlığı Mersin’in turizmdeki en önemli mukayeseli üstünlüklerinden biridir. Hem bu sit alanlarının korunması ve restorasyonu hem de ziyaret edilmesinin teşvik edilmesi ilin genel turizm politikasının en önemli argümanlarından biri olması gerektiğine inanılmaktadır. Söz konusu arkeolojik sit alanları ve taşınmaz kültür varlıklarının bir kısmı deniz kıyısında, diğer bir kısmı ise kırsalda ve dağlık alanlarda (Toros Dağları ve eteklerinde) bulunmaktadır. Oluşturulacak 1-7 günlük turlar arkeolojik, kültürel ve doğal mirasın gezilmesi için yıl boyu fırsat yaratmaktadır.

Tablo 2. Türkiye’de Bulunan Sit Alanları, 2019

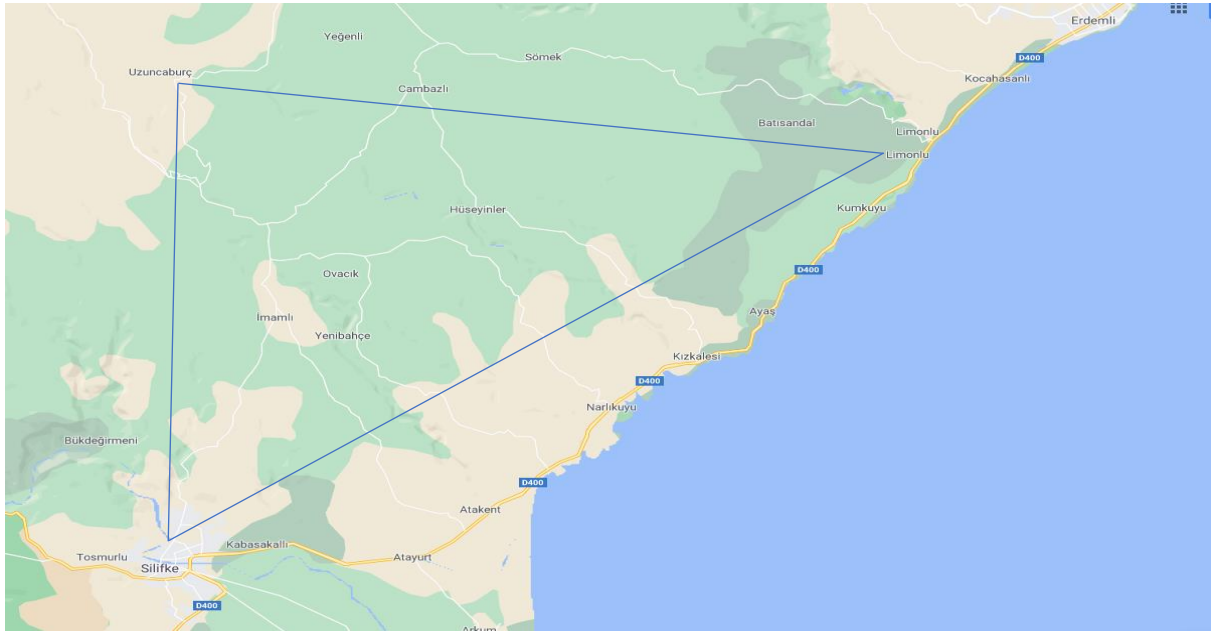
	Türkiye	Mersin	Payı
1 Arkeolojik Sit Alanı	19 475	678	3.48
2 Kentsel Sit Alanı	331	2	0.60
3 Tarihi Sit Alanı	191	3	1.57
4 Kentsel Arkeolojik Sit Alanı	35		
5 Karma Sit Alanları	114		
5.1 Arkeolojik ve Kentsel Sit Alanı	54	1	1.85
5.2 Arkeolojik ve Tarihi Sit Alanı	20		
5.3 Arkeolojik, Tarihi ve Kentsel Sit Alanı	6		
5.4 Tarihi ve Kentsel Sit Alanı	34		

Kaynak: <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44974/illere-gore-sit-alanlari-istatistigi.html>, Erişim: 14.11.2020.

Mersin’de bulunan arkeolojik sit alanlarının büyük bir kısmı Roma İmparatorluğunun Anadolu’daki eyaletlerinden biri olan Kilikya (Cilicia) döneminden kalma yapılardır. Dağlık ve ovalık Kilikya olarak ikiye ayrılan Kilikya, bugünkü Çukurova’yı kapsayan ve Mersin, Adana, Hatay illerini içine alan ve başkenti bugünkü Tarsus olan bir bölge olarak tanımlanabilir. Antik Kilikya eyaleti milattan önce dördüncü yüzyıl sonlarından Sasani kralının milattan sonra 260 yılında bölgeyi istila etmesine kadar varlığını sürdürmüştür (Sayar, 2008: 115).

Mersin’deki arkeolojik mirasın yoğunlaştığı alanın, Erdemli’den Silifke istikametine karayoluyla (Mersin-Antalya) gidilirken karşılaşılan bir belde olan Limonlu’nun, bir köşesini oluşturduğu Limonlu-Uzuncaburç-Silifke arasında kalan bir üçgen alan içinde olduğu ifade edilmektedir (Naycı, 2008: 97). Bu üçgen içerisinde ziyaretçi tarihi, kültürel ve doğal çok sayıda cazibe noktasını ziyaret edebilir ve alternatif turizm programları oluşturabilir. Ancak üçgenin deniz kıyısı boyunca uzanan kenarında bulunan ve Silifke-Erdemli arasındaki bazı noktalar özellikle önemlidir. Bunlar arasında Silifke kentsel merkez, Göksu deltası ve sulak alanı Antalya-Mersin karayolu boyunca sırasıyla; Susanoğlu, Narlıkuyu, Akkum, Kızkalesi (Korikos, Sebaste ve Kanlıdivane antik kentleri), Ayaş, Kumkuyu ve Limonlu olarak sıralanabilir. Aşağıda bulunan Harita-3 aracılığıyla yukarıda adı geçen turizm beldelerinin coğrafi konumları gösterilmektedir.

Harita 3. Uzuncaburç-Silifke-Kızkalesi-Ayaş-Limonlu-Erdemli Coğrafi Konum

Kaynak: <https://www.google.com/maps/@36.4915592,34.2356011,11.61z>. Erişim, 22.12.2020.

Türkiye ve Mersin’deki sit alanlarının envanterini gösteren Tablo 2’de belirtilen 678 arkeolojik sit alanlarının çok azının günümüzde, turist ziyaretine sunulabilecek pratik değerde olduğunun vurgulanması gereklidir. Hepsi birlikte aynı zaman diliminde turist tarafından görülemeyeceği için, öncelikle en önemli ve güzel olanlarının öne çıkarılması, restore edilmesi, korunması, tanıtılması ve profesyonelce turizme kazandırılması, Mersin turizm politikalarının şekillenmesi öncesinde gerekli olduğu düşünülmektedir. Bunlar arasında 3 arkeolojik sit alanının daha önemli olduğu söylenebilir. Mezitli ilçesinde bulunan Soloi-Pompeiopolis arkeolojik sit alanı kent merkezine çok yakın olması nedeniyle özel bir ilgiyi hak ettiği düşünülmektedir. Antik şehir güneyden halk plajı ve diğer 3 taraftan

ise kentsel yerleşim mekanlarıyla çevrili olmasına rağmen, yerel halktan yeterince ilgi görmediği gözlenmektedir. 1999 yılından beri kazı çalışmalarının devam ettiği antik şehirde 2018 yılında bulunan bir büst, Mersin Arkeoloji Müzesi envanterine kazandırılmıştır. Ayaş beldesine ve denize üç-dört kilometre mesafede bulunan Kanlıdivane arkeolojik sit alanı ise kapsadığı alanın büyüklüğü ile dikkat çekmektedir. Dikkat çeken bir diğer arkeolojik sit alanı olan Uzuncaburç ise dağlık Kilikya’da Akdeniz’in kuzeyinde deniz kıyısına motorlu araçla yaklaşık bir-iki saat mesafede bulunmaktadır. Uzuncaburç’un Mersin’de en güzel ve en çok ilgiyi hak eden antik şehir olduğu düşünülmektedir. İçinde bulunduğu doğal çevreyle uyumlu ve etrafı açık (“modern” binalarla kuşatılmamış), düşük yoğunluklu bir kırsal yerleşimin yakınında bulunmaktadır. Antik şehrin binalarının da kayda değer ölçüde ayakta durduğu görülmektedir. Dağlık Kilikya’da bulunması nedeniyle hava koşulları da (düşük nem ve kuru hava) deniz kıyısından çok daha elverişlidir.

Mersin’de yerel halkın arkeolojik değerlere yeterince ilgi gösterdiğini söylemek kolay değildir. En azından kişisel gözlemlerin bu yönde olduğu söylenebilir. Örneğin fiziki olarak kapalı ortamlarda faaliyet gösteren alış-veriş mekanlarının yoğunluğu ile yukarıda adları geçen antik şehirlerin tenhaliği arasındaki zıtlık dikkat çekicidir. Örneğin Uzuncaburç arkeolojik sit alanında 2020 yılının yaz aylarında uluslararası bir yaz okulu düzenleme fikri (Pandemi nedeniyle ertelenmiştir.) yabancı ortak (Polonya’da bulunan bir üniversite yönetimi) büyük bir ilgi göstermiştir. Bu tür faaliyetlerin Mersin’de başta gençler olmak üzere, yerel halkın arkeolojik varlıkları sahiplenmesine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Tablo 3’te Mersin’de bulunan müze ve ören yerlerine yapılan ziyaret sayıları verilmektedir. Tablodan görüleceği gibi 2015-2019 yılları içinde pandemi öncesi 5 yıllık sürede ziyaretçilerden en çok ilgi gören yerlerin Silifke astım mağarası, cennet-cehennem mağaraları ve Atatürk evi müzesi olduğu görülmektedir. Ardından deniz kıyısı plaj aktivitelerinin de yapıldığı Kızılkalesi ile Tarsus’ta bulunan St. Paul anıt müzesi ve kuyusu gelmektedir. Ziyaretçilerden en az ilgi gören yerlerin ise arkeolojik sit alanlarının olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 3. Mersin’de Bulunan Müze ve Ören Yerleri Ziyaretçi Sayıları

	Mersin Müzeleri ve Örenyerleri	2015	2016	2017	2018	2019
1	Mersin Müzesi	13 429	12 254	4 313	23 306	42 162
2	Kız Kalesi (Deniz Kalesi, Kara Kalesi, Plaj)	31 302	40 837	46 413	64 388	47 829
3	Kanlı Divane Örenyeri	15 227	20 052	20 325	25 714	37 112
4	Atatürk Evi Müzesi	14 410	13 844	18 591	27 276	62 632
5	Gözne Kalesi	10 920	12 695	7 789	8 317	9 510
6	Silifke Müzesi	4 114	4 417	6 619	1 560	2 163
7	Cennet Cehennem Örenyeri	148 548	124 919	91 574	104 406	87 636
8	Silifke Atatürk Evi ve Etnoğrafya Müzesi	2 998	4 310	1 546	3 384	4 498
9	Narlıkuyu Mozaik Müzesi	10 861	8 369	7 600	2 246	1 989
10	Ayatekla Örenyeri	5 411	3 599	5 234	4 667	5 065
11	Uzuncaburç Örenyeri	6 670	11 858	14 959	14 622	13 255
12	Alahan Manastırı	5 289	5 690	7 603	7 311	10 312
13	Tarsus Müzesi	12 913	11 660	7 034	8 716	
14	St. Paul Anıt Müzesi	13 154	10 879	14 174	16 855	23 779
15	St.Paul Kuyusu	24 671	16 395	16 815	21 213	29 536
16	Mağmure Kalesi	2 293				
17	Anamur Anamorium Örenyeri	25 246	23 791	27 063	26 786	26 216
18	Silifke Astım Mağarası	112 820	103 461	83 275	151 667	170 722
	Toplam Ziyaretçi	460 276	429 030	380 927	512 434	574 416

Kaynak: <http://www.dosim.gov.tr/muze-istatistikleri>, Erişim: 17.10.2020.

Mersin ile Antalya’nın turizm gelişimi ve çektikleri turist konusunda sıklıkla mukayese edildikleri yukarıda ifade edilmişti. Bu kez her iki ildeki müze ve ören yerlerinin çektikleri ziyaretçi sayılarına

bakılması yararlı olabilir. Deniz kıyısı kitle turizmindeki öneminin yanı sıra Antalya’da müze ve ören yerleri ziyaret profilinde de kayda değer bir farklılık görülmektedir. Antalya il genelinde bulunan 24 müze ve ören yerlerini 2019 yılında toplamda 3 087 871 kişi gezmiştir (Dösım, 2020). Çeşitlilik açısından Mersin’deki müze ve ören yerlerinden önemli bir farkı olmamasına rağmen, en belirgin özelliğın ziyaret yoğunluk sayılarının yüksekliğı ve arkeolojik mirasa gösterilen ilgidir. Bu durumun büyük ölçüde yabancı ziyaretçi sayılarının yüksekliğinden kaynaklandığı düşünölmektedir.

4.3.Deniz Kıyısı Plaj ve Rekreasyon Faaliyetleri

Akdeniz kıyılarında 300 kilometreyi aşkın sahil şeridiyle Mersin, deniz kıyısı plaj ve rekreasyon faaliyetleri konusunda Türkiye’nin en önemli potansiyeline sahip illerinden birisidir. Bunun nedenleri arasında uzun bir yaz sezonuna sahip olması, arkeolojik miras ile plajların iç içe olması, konaklama ile yiyecek ve içecek fiyatlarının nispeten ucuz olmasıdır. Ancak bir bölgesel yatırım planı olmaksızın, otellerin ve binaların gelişigüzel yapılmış olması, aşırı yapılaşmaya ve görsel kirliliğe neden olmuştur. Bu yüzden Türkiye’de pek çok yerde gördüğümüz gibi düşük yapılaşma (kentleşme) kalitesi ve düşük katma değer ilişkisi yaratmıştır. Bunun kısa vadede düzeltilmesi kolay değildir. Ancak ada bazında bazı kentsel dönüşüm projeleriyle, minimal ve yerel iyileştirme projelerini küçümsemek gerekir.

Mersin’in sahip olduğu plajlara hizmet eden çok sayıda konaklama işletmeleri bulunmaktadır. Bu işletmelerin bir kısmı Kültür ve Turizm Bakanlığı’ndan (KTB) aldığı işletme belgesiyle, geri kalanlar ise mahalli idarelerden aldığı ruhsatla işletmecilik faaliyetlerini yürütmektedirler. KTB verilerine göre Mersin’de faaliyet gösteren konaklama işletmelerinin kapasitesi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Tablo 4’te Antalya’da bulunan konaklama işletmelerinin kapasitesi Mersin ile Antalya’nın çok farklı kategorilerde olduğunu göstermektedir.

Tablo 4: Mersin ve Antalya’da Bulunan Konaklama İşletmeleri, 9.11.2020 İtibariyle

	Tesis	Oda	Yatak
MERSİN			
Kültür ve Turizm Bakanlığı işletme belgeli	64	4 563	9 460
Kültür ve Turizm Bakanlığı yatırım belgeli	27	5 145	11 001
Belediye işletme belgeli	452	10 215	25 542
Mersin Toplam	543	19 923	46 003
ANTALYA			
Kültür ve Turizm Bakanlığı işletme belgeli	804	214 320	461 614
Kültür ve Turizm Bakanlığı yatırım belgeli	97	20 799	45 602
Belediye işletme belgeli	1 027	53 089	136 602
Antalya Toplam	1 928	288 208	643 818

Kaynak: <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201136/turizm-yatirim-ve-isletme-bakanlik-belgeli-tesis-istati.html>, Erişim: 17.11.2020.

Tablo 4 aynı zamanda Antalya-Mersin arasındaki turizm kalkınması konusundaki karşılaştırmanın pek de gerçekçi olmadığını göstermektedir. KTB’nın en güncel verilerine göre hazırlanan tabloya göre Mersin’de yapım aşamasındaki oteller dahil ulaşacağı toplam yatak kapasitesi sadece 46 bindir. Oysa Antalya’da sadece bir ilçenin yatak kapasitesi (örneğin Alanya veya Kemer’de) bu rakamın çok daha üzerindedir. Aynı veri kaynağı ve kriterlere göre Antalya’daki yatak kapasitesi 643 bindir. Dolayısıyla Mersin’de Antalya ile aynı kulvarda koşmayı hedefleyecek bir yatak kapasitesi yaratma projesi fayda değil zarar bile getirebilir.

Buna karşın Mersin sahip olduğu ikinci konut veya yazlıklar sayesinde pazarda ilave bir kapasiteyi kullanarak katma değere dönüştürebilir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) adrese dayalı nüfus kayıt

sistemine ve 2019 yıl sonu verilerine göre Mersin'in toplam nüfusu 1 840 425 ve il genelindeki toplam konut sayısı (her türlü konut dahil) 947 646 olarak tespit edildiğini not etmek, 2019 sonu itibariyle Mersin'in profilini ortaya koymak açısından gerekli olabilir. Mersin ve ilçelerinde bulunan konut sayıları aşağıdaki Tablo 5'te gösterilmektedir. TÜİK kaynaklarında bir ilde bulunan konutlarda, birinci ve ikinci ikamet (mevsimlik/yazlık) ayrımı bulunmadığı için Mersin'deki güncel ikinci konut sayısını vermek mümkün değildir. Ancak gerekçeleri aşağıda açıklanacak ihtiyatlı bir yaklaşımla bile en azından 100-300 bin civarında ikinci konut olduğunu öngörmek mümkündür. Bu konutların büyük bir kısmı Mersin'in denize kıyısı bulunan ilçelerinde Akdeniz ile D400 karayolu (Mersin-Antalya devlet karayolu) arasında kalan kısımda bulunmaktadır ve halihazırda özellikle çok katlı konut şeklindeki yazlık yapılaşmasının devam ettiği görülmektedir. Bu yazlıkların mülk sahiplerinin ağırlıklı olarak Şanlıurfa, Gaziantep, Hatay, Adana, Mersin ve Konya gibi illere dağıldıkları söylenebilir. Mülk sahiplerinin bu konaklama kapasitesini genellikle yaz aylarında kullandıkları, diğer zamanlarda ise atıl kaldıkları gözlenmektedir.

Tablo 5. Mersin ve İlçelerinde Bulunan Konut Sayısı, 2019

Akdeniz	98 068
Anamur	40 994
Aydıncık	7 343
Bozyazı	18 857
Çamlıyayla	13 484
Erdemli	120 065
Gülnar	21 398
Mezitli	104 709
Mut	37 263
Silifke	96 795
Tarsus	138 327
Toroslar	132 595
Yenişehir	117 757
Mersin'deki toplam konut sayısı	947 646
Mersin'in toplam nüfusu	1 840 425

Kaynak: www.tuik.gov.tr ve TÜİK Adana İl Müdürlüğü.

Türkiye'de ikinci konut (veya yazlık) inşasının yaygınlığı ve bu kapasitenin atıl kalması nedeniyle turizme kazandırılma çabalarının uzun bir geçmişi bulunmaktadır. Kısa süreli olarak yerli ve yabancı turiste pazarlandıkları zaman konaklama işletmeleriyle haksız rekabet yaptıkları için de eleştirilmiştir. İkinci konutlar, 1980'lerde hız kazanan kitle turizminin yabancı turiste önem vermesi sonucunda, vatandaşı (yerli turist) da kendi evini (ikinci konut) edinerek, pahalı otellere gitme (başka nedenler de eklenebilir elbette) zorunluluğundan kurtararak, tatil ihtiyacını karşılamış oluyordu.

Kuzey Ege denizinden Akdeniz sahilleri boyunca 1980'lerden itibaren hızla artan yazlık kapasitesi yılın önemli bir kısmında atıl kaldığı için turizme nasıl kazandırabilir düşüncesiyle bazı araştırma ve girişimlere konu olmuştur. Ancak bu kadar çabaya rağmen günümüzde bile hala hedef kitlenin hacmini gösteren (Türkiye'de yazlık amacıyla inşa edilmiş konut sayısı) ilişkin veri temininde sıkıntı çekilmektedir. Bunun en başlıca sebebi TÜİK Türkiye'deki konut sayısını belirlerken birinci ve ikinci konut ayrımı yapmaması olduğu yukarıda ifade edilmişti. Dolayısıyla sunulan veriler kısmi, bireysel ve süreksiz olmaktadır. Oysa adrese dayalı nüfus sayım sistemiyle bu veriye kolay erişilmesi mümkün olabilir.

Pandemi etkisiyle yazlık ve münferit konaklamaya artan ilgi nedeniyle, olası değişen tatil alışkanlıklarını irdeleyen bazı çalışmalarda sunulan ikinci konut kapasitesi güncel olmaktan uzaktır. Türkiye’de bulunan ikinci konutların kapasitesine ilişkin tek bir veri kaynağı durumunda olduğu ifade edilen Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne göre 2008 yılı itibariyle 546 454 yazlık (mevsimlik) konut bulunmaktadır (Kozak ve Duran, 2011: 230; Emekli, 2014:37; Gökdeniz, 2017:667). Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğüne göre 2013 yılı itibariyle Türkiye’de bulunan ikinci konut sayısının değişmeden 546 454 adet olarak rapor edildiği görülmektedir (Zoğal ve Emekli, 2020: 172). Dolayısıyla veri güvenliği sorunu açık bir şekilde görülmektedir. Aynı kurumun internet sitesinde güncel (2020 itibariyle) yazlık konut sayısına ulaşmak mümkün olmadığı gibi, iller bazında ikinci konut sayıları da bulunmamaktadır.

Buna karşın Mersin özelinde yazlık konut kapasitesine ilişkin literatür tarama çalışmalarında bazı sivil toplum kuruluşları tarafından atıl durumda olan yazlıkların turizme kazandırılmasına yönelik çalışmaların geçmişte yürütüldüğü tespit edilmiştir. Mersin Ticaret ve Sanayi Odasının (MTSO) yaptığı bir çalışmaya göre il genelinde bulunan yazlık konutların sayısı 80 bin olarak (2004 itibariyle: Yazarın notu.) tespit edilmiştir (Hürriyet, 2004). Bu kez yine 2010 yılı MTSO yıllık ekonomi raporuna göre sahil sitelerinin sayısının 744 ve bu sitelerde bulunan konut sayısı 66 449 olarak, 2012’de ise site sayısı 1021, konut sayısı ise 70 759 olarak gösterilmektedir. (Oysa MTSO’nun 2004’te yaptığı çalışmaya göre yazlık konut sayısının 80 bin olarak tahmin edildiği yukarıda ifade edilmişti.) Diğer taraftan Mersin’de bulunan ikinci konutların turizme kazandırılmasını irdeleyen bir diğer çalışmaya göre (2012 yılı itibariyle: Yazarın notu) Mersin’de 70 bin ikinci konut olduğu ifade edilmektedir (Ünür ve Kınıklı, 2017: 474).

Bu verilerin ışığında 2020 yılı itibariyle Mersin’de bulunan ikinci konutların sayısını tahmin etmenin bir yolu aşağıda MTSO tarafından hazırlanan Tablo 6’daki toplam konut sayısı içindeki yazlık oranını bugünkü konut sayısı ile ilişkilendirmek olabilir. Buradan hareketle Mersin’de 2010 ve 2012 itibariyle belediye sınırları içerisinde bulunan her 3 konuttan birinin yazlık konut olduğu görülmektedir. Bu durumda yukarıda 2019 sonu itibariyle Mersin’de bulunan toplam konut sayısının 947 bin olduğu hatırlanırsa, yaklaşık üçte biri kadar yazlığın (315 bin) bir üst sınır olarak varlığını göz önüne almak mümkün olabilir. Elbette 2010 ve 2012’de görülen bir trendin 2019’da değişebileceğini (azalabileceğini) de göz önünde tutmak gerekmektedir.

Tablo 6. 2010-2012 Yılı Mersin İli Belediye Sınırları İçerisindeki Sahil Sitelerinin Dağılımı

Beldeler	2010				2012			
	Site (1)	Yazlık Konut (2)	Toplam Konut (3)	Oran = 2/3	Site (1)	Yazlık Konut (2)	Toplam Konut (3)	Oran (2/3)
Mezitli	87	13 741	58 575		87	13 741	65 000	
Erdemli toplam		31 533	57 930	0.54		31 692	68 836	0.46
Erdemli merkez	14	1 918	16 500		17	1 936	18 540	
Arpaçbahşiş	23	3 500	6 468		23	3 500	4 487	
Çeşmeli	14	2 880	4 240		15	3 940	7 603	
Kargıpınarı	18	2 573	4 749		18	2 573	4 749	
Kocahasanlı	25	934	2 152		25	934	2 538	
Limonlu	33	2 717	4 234		34	2 922	5 338	
Tömük	67	12 136	15 129		67	12 301	19 477	
Kumkuyu	8	1 375	805		8	1 375	2 186	
Kızılkalaesi	53	1 570	1 723		57	107	1 814	
Ayaş	34	1 930	1 930		37	2 104	2 104	
Silifke toplam	--	15 679	33 904	0.46	--	16 844	36 126	0.46
Taşucu	46	2 286	8 820		46	2 286	10 099	
Atakent	318	8 630	13 905		339	9 605	14 506	
Atayurt	19	1 727	4 420		22	1 917	4 695	
Narlıkuyu	3	104	1 298		3	104	1 325	
Yeşilovacık	17	1 884	3 313		17	1 884	3 353	
Arkum	16	1 048	2 148		16	1 048	2 148	
Gülнар	3	137	1 247		3	137	1 247	
Aydıncık	8	320	2 904		8	345	3 625	
Bozyazı	24	1 248	6 520		25	1 292	6 637	
Tekeli	14	752	1 542		14	752	1 557	
Tekmen	7	428	2 379		9	446	982	
Anamur	117	4 860	19 482		117	4 860	25 223	
Ören	14	700	4 000		14	650	4 750	
Toplam	744	66 449	188 483	0.35	1 021	70 759	213 983	0.33

Kaynak: www.mtso.org.tr. 2010 ve 2012 Ekonomik Raporları, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası

Sonuçta Mersin’de 2019 yılı sonu itibariyle bulunan 947 bin konutun maksimum üçte biri kadar ikinci konut bulunduğunu bir üst sınır olarak değerlendirip, diğer taraftan en ihtiyatlı yaklaşımla Mersin’de bulunan ikinci konut sayısının 2020 yılı itibariyle 100-300 bin bandında olduğunu öngörmek mümkün olabilir. Genelde olduğu gibi bu konutların mülk sahipleri tarafından Mersin’de de sınırlı ölçüde kullanıldığı ve önemli ölçüde atıl kaldığı gözlenmektedir. Diğer taraftan pandemi sonrası müstakil ve mesafeli konaklama türlerine ilginin arması sonucu, bu yazlıkların elektronik kiralama araçlarının kullanılmasıyla daha yoğun kullanılma imkanına kavuşabilir. Son yıllarda gelişen teknolojik altyapıyla, gayrimenkul sektöründe bilgisayar, internet, görüntülü arama ve video uygulama araçları zaten yoğun olarak kullanılmaktadır. Bunlara eklenecek uzaktan mukavele yapma ve ödeme araçları sayesinde, ikinci konut kiralama piyasasının, potansiyel yerli ve yabancı ziyaretçilere sunulması daha kolaylıkla mümkün olabilecektir. Ancak bu konudaki toplumsal algıda ve sahadaki (sahil sitelerinde) insani ilişkilerde zaman zaman pürüzler yaşandığı gözlenmektedir. Örneğin kısa süreli konaklama

hizmetlerinde kullanıcıların etrafını rahatsız edici davranışlar (gürültü, fuhuş, alkol, uyuşturucu, şiddet, vb.) sergileyebilme ihtimali, bu konuda mülk sahiplerini ve yazlık site yöneticilerini yazlık konutlarını üçüncü kişilere kiraya verme konusunda çekimser olmaya yöneltmektedir. Neticede günümüzde yeterince hukuki mevzuata ve toplumsal normlara henüz sahip olunmadığı gözlenirse bile, bu eksikliklerin önümüzdeki yıllarda giderilmeyeceği anlamına gelmemektedir.

Mersin’de bulunan yazlık konut potansiyelinin özellikle Türkiye’de Orta Anadolu illeri için çok önemli bir tatil imkanı verebileceği söylenebilir. Mersin’deki bu yazlıklar Ankara ve çevresinde bulunan yaklaşık 10 milyonluk bir nüfusun deniz kıyısı plaj ve rekreasyon ihtiyacını karşılamada önemli bir avantaja sahiptir. Yaz aylarında yüksek fiyatların uygulandığı Antalya ve Ege sahillerindeki konaklama işletmelerine alternatif olarak, Mersin’de bulunan yazlıklar, Ankara ve çevresindeki orta ve alt gelir grubundaki yerleşiklere çok cazip tatil olanakları sunabilir. Mersin’deki yazlık sahipleriyle, Ankara ve çevresinde ikamet eden tatilciler arasında zaten mevcut olan gayrimenkul kiralama piyasası zamanla gelişebilir. Halihazırda ulusal ölçekte elektronik ortamda faaliyet gösteren aracı firmalar (sahibinden, vb.) sayesinde tüketiciler zaten gününbirlik olarak da yazlık kiralayabilmektedirler. Bu piyasasının genişlemesinin önündeki en büyük engellerden birisi kiracının tatil anlayışının, gideceği sitede bulunan diğer site sakinleriyle yaşayacağı uyumsuzluklar olduğu gözlenmektedir. Bu ve benzeri sosyal pürüzler ile hukuki ilişkilerin önündeki engellerin zamanla azalmasıyla, Mersin özellikle iç turizmin önemli bir çekim (tatil) merkezi olabilir.

4.4. Tarımsal Turizm Faaliyetleri

Tarımsal turizmin öteden beri Türkiye’de turizmin ihmal edilmiş alt dallarından biri olduğunu söylemek abartma sayılmaz. 1980’li yıllardan beri kitle turizminin baskın etkisiyle turizmin tarih, kültür ve doğa gibi başka alt dallarında olduğu gibi tarım ve çiftlik turizmi, gıda ürünleri ve gastronomi turizm faaliyetleri de gereken ilgiyi ülkemizde görememiştir. Ancak içinde bulunduğumuz 2020 yılında yaşanan COVID-19 salgını nedeniyle tarım ve gıda ürünlerinin önemi bir kat daha artmıştır. Bu durumun günümüzde turizm politikalarını etkilemeye başladığı bile söylenebilir.

Dünyada ve özellikle Avrupa’da tarımsal turizmin (agro-tourism) önemle değerlendirildiği görülmektedir. Batı Avrupa’da (Almanya, Avusturya, İngiltere, Fransa, İtalya) tarım turizmi özellikle kendi vatandaşlarından büyük ilgi görmektedir. Örneğin İtalya’da Toskana bölgesindeki tarım çiftlikleri uluslararası üne sahiptir. Öte yandan son yıllarda hem dünyada hem de Türkiye’de büyük ilgi gören gastronomi turizminin de Mersin’de yeterince değerlendirildiğini söylemek mümkün değildir. Halbuki Mersin, eriştiği üretim miktarı seviyesi nedeniyle sebze ve meyvenin başkenti olarak anılmaktadır.

Tarımsal veya çiftlik turizmi temel olarak turistlerin çiftliklerde çalışma, konaklama, tüketim, eğlence ve alış-veriş hizmetlerini kapsamaktadır. Türkiye’de 2000’li yıllardan beri kullanılmakta olan tarım ve turizm takası (Ta-Tu-Ta) kavramının tarım turizmi (agro-tourism) kavramına eşdeğer olduğu söylenebilir. Diğer taraftan çiftlik turizmi kavramının da aynı anlama geldiği, buna karşın eko-turizm kavramının daha geniş bir kapsamı ve ekonomik, sosyal, politik içerikleri olduğu söylenebilir. Son olarak Mersin özelinde tarımsal ürünlerin gıda ürünü olarak satışa sunulması, tarımsal turizmin bir alt türü olarak öne çıkmaktadır.

Tarım turizm takas (tatuta) faaliyeti Türkiye’de 2004 yılında Buğday Derneği tarafından başlatılmıştır ve ekolojik çiftliklerde tarım turizmi ve gönüllü bilgi ve tecrübe takası olarak tanımlanmaktadır. Türkiye’de sistemin altyapısının kurulması ve ekolojik çiftçi ailelerin sisteme entegre olması için 2003-2006 yılları arasında uluslararası ve ulusal kuruluşların desteğiyle gerçekleştirilen proje, bugün 75 üye çiftlik bünyesinde yürütülmektedir. Ancak sistemde Mersin’den sadece bir adet çiftlik bulunmaktadır. Tarım konusundaki uzmanlar bu çiftliklerde bilgilerini işletme sahipleriyle paylaşırken, tarım işletme

sahipleri de konukların barınma, yiyecek ve içecek ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Ayrıca şehir yaşamından uzaklaşmak isteyen gönüllüler de bu çiftliklerde tarımsal yaşamı gözleme ve deneme imkanına sahip olabilmektedirler (Buğday.org, 2020).

Çukurova gibi bir ekosisteme sahip olup da tarımsal turizmin ihmal edilmesi kolay açıklanabilir bir durum değildir. Yukarıda açıklandığı gibi Roma imparatorluğu ovalık Kilikya eyaletini Çukurova'da ve başkentini de Tarsus'ta kurmuştur. Özellikle son 20 yılda Çukurova ve Mersin'de tarımsal arazinin başka amaçlar için feda edilmiş olmasına rağmen, günümüzde hala Türkiye'nin tarımsal üretiminde Çukurova çok önemli bir rol oynamaktadır. İşlenen tarım alanlarının toplamına bakıldığında Mersin'de 1995 yılında 334 682 hektar iken 2018'de bu rakamın 200 233 hektara indiği görülmektedir. Yani dönem sonu itibarıyla işlenen tarım alanları Mersin'de yüzde 40 azalmış olmaktadır (Boz, 2019: 60). Diğer taraftan, 2013 yılında Tarsus yakınlarında inşası başlayan ve hala bitirilemeyen Çukurova Bölgesel Havalimanı (ÇBH) nedeniyle sekiz milyon metrekarelik bir alan birinci sınıf sulu mutlak tarım arazisi kaybedilmiş bulunmaktadır.

Çalışmanın önceki bölümlerinde Mersin kıyılarındaki sahil sitelerinde çok sayıda ikinci konutların bulunduğu ifade edilmişti. Bu durum özellikle Anamur, Bozyazı, Silifke, Erdemli ve Mezitli ilçeleri için geçerlidir. Bu yapılaşma kapasitesiyle ilgili 2012 yılı itibarıyla 1021 sitede 70 719 konutluk kapasiteye ulaşıldığı Tablo 6'da ifade edilmişti. 2012'den sonra yapılaşmanın nispeten durağan seyrettiği bir dönem yaşandıktan sonra, özellikle 2017'den itibaren yapılaşmanın yeniden hızlandığı gözlenmektedir. 2012 yılına kadar Kargıpınarı ile Arpaçbaşı (Harita 4) arasında genellikle deniz kıyısındaki birinci adada siteler görülüyorken, daha sonraki yıllarda 2. ve 3. adalarda (denize paralel sıralar) yapılmaya başlayan siteler, içinde bulunduğumuz 2019-2020 yıllarında D-400 karayolunun kıyısına kadar ulaşmış ve arada bulunan narenciye bahçeleri ve tarım arazileri bütünüyle yazlık site inşaatına terkedilmiş durumdadır. Bu süreç içerisinde örneğin Tömük (Harita 4'te Arpaçbaşı- Kargıpınarı arasında yer almaktadır.) bölgesindeki deniz ve karayolu arasındaki 800-1000 metrelik alan tamamıyla 10-20 katlı binalarla dolmak üzeredir. Bu bölgenin yazın özellikle aşırı güneşli, sıcak ve nemli olduğu dikkate alınırsa, tatilcilerin sağlıklı bir rekreasyon ortamına kavuşamama ihtimali aslında oldukça yüksektir.

Harita 4. Erdemli-Arpaçbaşı-Kargıpınarı-Çeşmeli-D400-E982-Esenbaşılar Mersin, Coğrafi Konum

Kaynak: <https://www.google.com/maps/@36.6837525,34.5195695,12.4z>. Erişim, 22.12.2020.

Pandemi sonrası Kargıpınarı-Çeşmeli (Harita 4) bölgesindeki karayolu ile deniz kıyısı arasında kalan tarımsal arazinin tümüyle konut yapımına terkedilip edilmeyeceği, Mersin'in turizm gelişiminde önemli

bir soru olarak ortada durduğu düşünülmektedir. Bir taraftan pandemi sonrası bağımsız yazlık konutlara talep artarken, diğer taraftan yoğun yapılaşmanın olduğu, doğal ve tarımsal potansiyelin büyük ölçüde yok edildiği bölgelerin de aynı ölçüde cazibesini yitireceği düşünülmektedir. Bir başka ifadeyle, bu bölgeler düşük yapılaşma ve insan yoğunluğuna sahip olması durumunda cazibesini korurken, yüksek yerleşim yoğunluğu cazibenin yok olmasına ve sonuçta fiziki, sosyal ve ekonomik anlamda sürdürülemez bir yaşam ortamına dönüşebilecektir. Bunun örnekleri geçmişte hayalet şehirler olarak bilinen Akdeniz'deki bazı tatil beldelerinde görülmüştür. Dolayısıyla içinde bulunduğumuz 2020 yılında pandeminin de etkisiyle Kargıpınarı'nda (Harita 4) karayoluyla deniz arasında kalan nispeten geniş ve yeşil (aşağıda Fotoğraf-1'de gösterilen tahminen üç-dört kilometrekare büyüklüğündeki) alanın gelecek kuşakların rekreasyon, gıda ve sosyal ihtiyaçları düşünülerek korunması gerektiği, bir politika olarak ortaya konmalıdır. Fotoğraf 1'de gösterilen yeşil alanın coğrafi konumu, Harita 4'te Kargıpınarı ve Çeşmeli arasında kalan elips şekliyle gösterilmektedir. Bu arazinin bütünüyle konutlara terkedilmesi günümüzde arazi sahipleri, inşaat müteahhitleri ve yerel idarelerin çıkarına olabilir. Ancak burada yaşayacak tatilciler aşırı betonlaşmış, sıcak, rutubetli ve kentsel yoğunluk ortamından bir an önce kurtulmak isteyebilirler ve büyük umutlarla yazlık satın aldıkları bu beldeleri terk ederek, hayalet şehirler yaratmaya istemeden sebep olabilirler.

Fotoğraf 1: Kargıpınarı'nda D400 karayolu ile Akdeniz arasındaki tarım arazileri ve sahil siteleri, Erdemli

Kaynak: Boz, 2017: 1406

Pandemi sonrası turizm politikalarının şekillenmesi sürecinde Mersin'in önünde ikinci bir arazi parçasının da arazi kullanım sorusuyla karşı karşıya bulunduğu düşünülmektedir. Halihazırda Mersin kentsel merkezine yakın (Harita 4'te gösterilen) bu dikdörtgen şekilli arazi parçası (Doğusunda Esenbağlar semti ve dereboyu, kuzeyde ve batıda Mersin-Çeşmeli çevreyolu, güneyde ise D-400 Mersin-Antalya karayolu ile sınırlıdır.) büyük ölçüde yeşillik içerisinde, küçük tarımsal araziler ve az sayıda müstakil konutlardan oluşmaktadır. Ancak Akdeniz'e yakın karayolu kıyısında çok katlı kentsel konutlar da bulunmaktadır. Gelecekteki nesillerin kentsel ihtiyaçları için rezerv alan olarak, bu tarımsal arazi parçasının korunarak, hem nefes alacakları bir alan yaratmak, hem de üretilen tarımsal ürünler sayesinde sağlıklı beslenme (ve hatta rekreasyon) ihtiyaçlarını karşılamada çok önemli bir rol üstlenebilir.

Mezitli-Çeşmeli arasında bulunan bu dikdörtgen şekilli arazinin geleceği konusunda yapılan araştırmalar sırasında Mezitli Belediyesinden alınan bilgilere göre otoyol ile karayolu arasında kalan ve önemli ölçüde tarımsal faaliyet yapılan bölgede yeni hazırlanmakta olan 1/5000 imar planında mevcut

yeşil alanların tarım vasfını koruyacağı öğrenilmiştir. Plan hazırlık aşamasında bölgede yaşayanlar ile yapılan görüşmede değişiklik yapılacaksa çok katlı bina yapmaya izin verilerek tarım arazisinin konut ve ticari alana dönüşmesini istediklerini (eğer rant yaratacaksa) aksi takdirde yerel halkın tarımsal arazinin konut alanına dönüşmesini istemedikleri öğrenilmiştir (Belediye Başkanı Neşet Tarhan ile 24.7.2017 tarihinde yapılan görüşme).

Tömük'te (Harita 4'te Arpaçbahşiş ile Kargıpınarı ortasında yer almaktadır.) karşılaşılan sorunun (Mersin - Antalya karayolu ile deniz kıyısı arasında kalan çoğu tarımsal arazinin tümüyle çok katlı yapılaşmaya terk edilmesi sorunu) bütün Mersin-Erdemli sahili boyunca geçerli olup olmayacağı sorusu da araştırılmıştır. Bu amaçla uygulamada tarım arazisinin hangi statüde bulunduğu ve gelecekte ne ölçüde koruma statüsüne sahip olduğu imar müdürlüklerinden öğrenilmeye çalışılmıştır. Buna göre Erdemli Belediyesinden daha önceki imar planlarında Arpaçbahşiş'ten başlamak üzere doğuya doğru Tömük, Kargıpınarı ve Çeşmeli dahil sadece karayolunun (D400) deniz ile arasında kalan kısmı değil, karayolunun kuzeyinde kalan birkaç bin metrelik bandın da önemli ölçüde konut, ticari alan ve sosyal donatılara tahsis edildiği, Erdemli Belediyesi Emlak Müdürlüğünden (Temmuz 2017) öğrenilmiştir. Dolayısıyla yerel idarecilerle yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre Arpaçbahşiş-Çeşmeli arasında kalan sahil bandının bütünüyle çok katlı yazlık sitelerle doldurulma ihtimalinin önünde herhangi bir engel olmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü yürürlükteki imar planlarında tarımsal alanların büyük bir kısmının, konut alanlarına, ticari faaliyetlere ve sosyal donatılara ayrılmış olduğu görülmektedir.

Bu konuda ortaya çıkan ikinci soru ise eğer bu alan (Kargıpınarı-Çeşmeli arasında karayolu ile deniz arasında kalan kısım) bütünüyle tarımsal vasfını yitirirse ve büyük ölçüde yazlık site, konut, otel, diğer ticari faaliyetler ile sosyal donatılara ayrılırsa, bir turizm gelişim bölgesi (veya destinasyon) olarak sürdürülebilirlik sorunuyla karşılaşabilir mi? Burada tarımsal arazilerin yok edilmesinin iki önemli etkisi olacağı düşünülmektedir. Birincisi bu alanlarda üretilecek tarımsal ürünlerin bizzat tatilciler tarafından tüketilmesiyle yaratılan katma değer ve istihdam yok olacak ve küçük ölçekli tarımsal yerel ekonomi çökecektir. Diğer taraftan tatilcilerin tarımsal arazileri ziyaretleri, ürün satın almaları ve üreticilerle kuracakları diyaloglardan oluşan rekreasyon (veya tarım-turizm-takas) faaliyetleri de sona erecektir. Sonuçta tarımın sonlandırılması ve turizmin tek sektöre indirgenmesi hem Türkiye'de hem yurtdışında görülen, inişe veya çöküşe geçen turizm destinasyon örneklerini hatırlatmaktadır. Yani betona dönüşen turizm beldelerinin zamanla terk edilerek hem çevre tahribatı yaratılmış olmakta hem de ekonomi (çevre tahrip olduğu için) çöküşe geçmektedir.

Yukarıda gösterilen Fotoğraf 1'de ise karayolu ile deniz kıyısındaki yazlık siteler arasında oldukça büyük bir yeşil alan ve tarım arazisi olduğu görülmektedir. Erdemli Belediyesinden alınan bilgilere göre bu tarım arazilerinin önemli bir kısmı mevcut planlarda konut, ticari işletme ve sosyal donatı alanlarına dönüşmüş durumdadır ve mal sahiplerinin söz konusu ekonomik ranttan vazgeçmelerini beklemek için özel bir sebep görülmemektedir. Ülkemizin Kuşadası ve Alanya gibi kimi turizm beldelerinde olduğu gibi tarımsal ürün fiyatlarıyla mücadele edemeyen toprak sahiplerinin zamanla ellerindeki araziye elde tutma konusunda inşaat yatırımcılarına (müteahhitlerine) direnmelerinin pek mümkün olmadığı bilinmektedir.

Burada kamusal otoriteye önemli sorumluluklar düşmektedir. Bunlardan birincisi örneğin üstün kamu çıkarı nedeniyle bu 2 yeşil alan parçasını korumaya almak için gerekli yasal ve planlama çalışmalarının yapılmasıdır. Bir diğer yaklaşımda ise eğer hak sahipleri mağdur edilmeyecekse, yukarıda görülen arazide, koruma kullanma dengesini bozmayacak bir inşaat yapılaşma oranı belirlenerek, yapılaşmanın yaratacağı yoğunlaşmanın azaltılmasıdır. Bu yöntemlerin içinde bu bölgede tarımsal turizmi canlandıracak çok sayıda alt projeye tarım-turizm takas faaliyeti gerçekleştirmek mümkündür. Kamu idaresinin benimseyebileceği bir başka politika ise bu tür yerlerde gerçekleştirilecek konut yatırımlarına

caydırıcı vergi uygulanabilir. Pigou vergisi olarak bilinen bu politikayla sosyal etkinlik seviyesinden daha fazla üretilen mal ve hizmet (inşaat miktarı arz eğrisinin sola kayması) miktarını azaltmak mümkün olabilmektedir. Böylece ikinci konut edinmeye yönelik talep azalır, yatırım eğilimi düşer ve çiftçi arazisini elinden çıkarmaktan vazgeçebilir.

Mersin'in pandemi sonrası turizm politikalarında tarım turizminin bileşenlerinden birinin de yerel gıda ürünlerinin perakende satışına yönelik çalışmalar olabilir. Aynen hediyelik eşya satar gibi gıda ürünlerini satan işletmelerin (dükkanların) yaratacağı sokaklar (kümeler) ziyaretçilere sunulabilir. Bu amaca uygun olacak bir altyapı iyileştirme projesi zaten Mersin kent merkezinde tamamlanmış bulunmaktadır. Mersin'in yakın dönem (1970'lerden itibaren) modern kent merkezi olduğu düşünülen Pozcu semtindeki bir sokak (Akdeniz'e dik inen yaklaşık 200 metre uzunluğundaki 1902 numaralı sokak) Mersin Yenışehir Belediyesi tarafından altyapısı iyileştirilmiş, parke taşları döşenmiş ve trafiğe kapalı hale getirilmiştir. Halihazırda çoğunluğu gıda ürünü satan işletmeler ve restoranlardan oluşan bu sokağın iyi yönetilmesi durumunda ülkemizde başka şehirlerde görülen gıda sokaklarından biri olması beklenmektedir. Türkiye'nin meyve ve sebze başkenti sloganını katma değere dönüştürmek ve bu sokağın ve işletmelerin profesyonelce yönetimi için kamu ve özel sektör işbirliği gerekmektedir. Mersin'in iklimi bu sokaklarda hemen hemen yıl boyu açık havada yeme-içme imkanı verdiği de göz ardı edilmemelidir.

5.SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada Antalya'nın gölgesinde kalmış Mersin için 2020 COVID 19 pandemi sonrası döneme yönelik olarak turizm politikaları önerilmektedir. Dünyada bilinen kitle turizm tatil beldelerinden biri olan Antalya ile benzer turizm kaynaklarına sahip olmasına rağmen, Mersin'in benzeri bir "başarıyı" ne yakalama şansı vardı ne de ihtiyacı vardır. Birincisi Antalya'nın bu noktaya gelmesinin altında yatan temel faktörler (1980'lerden itibaren bölgesel planlama tekniklerinin kullanılması ve yatırımcıya cömert devlet teşviklerinin ödenmesi) Mersin için geçerli olmamıştır. Sonuçta Mersin, Antalya'nın elde ettiği turizm gelirlerinden mahrum kalmıştır. Ancak şimdi Antalya'nın önündeki soru pandemi sırasında önemli ölçüde düşen ziyaretçi sayısı ve gelirlerinin eski seviyelerine çıkıp çıkamayacağı sorusudur. Bir başka yaklaşımla tüm dünyayı böylesine önemli ölçüde etkileyen bu pandemi, önümüzdeki yıllarda turizm politikalarını nasıl şekillendirecektir? Pandemi sonrası hangi ülke veya şehir Antalya gibi bir kitle turizm merkezi olmayı ve milyarlarca dolar yatırım yapmayı isteyebilir?

İçinde bulunduğumuz günlerde COVID-19 benzeri pandeminin önümüzdeki günlerde dünyanın gündeminden kalkmayabileceği ve benzeri olayların tekrarlanabileceği tartışılmaktadır. Dolayısıyla pandemi sonrası kitle turizm algısında (paradigma) önemli değişimler olması beklenebilir. Bundan böyle 1960'lardan beri sürekli yükselen kitle turizmi için artık doyum noktası ve iniş patikasından bahsetmek mümkün olabilir. Buradan hareketle Mersin için turizm politikası önerilirken kitle turizminin önemini büyük ölçüde yitirdiği söylenebilir. Dolayısıyla Mersin için Antalya'da gerçekleştirildiği gibi bir kitle turizmi yerine, daha seyrek insan buluşmalarına dayalı turizm türleri ile tarım ve doğa faaliyetlerinin değerinin daha iyi anlaşıldığı bir döneme girdiğimizi söylemek mümkün olabilir. Bu anlamda Mersin için kaçırdığı kitle turizmi trenine hayıflanmak yerine, yukarıda açıklanan dördü (i, ii, iii, iv) politika demetini gerçekleştirmeyi tartışmak daha rasyonel olabilir. Bu politika demeti, hem pandemi sonrası yeni turizm algısına uyum sağlamayı kolaylaştıracak, hem de Antalya ile aynı kulvarda koşmayacağı için pazarı bölme ve fiyatı kırma riskini ortadan kaldıracaktır.

KAYNAKÇA

- Bahar, O. ve Samırkaş, M. (2009). Mersin'in Türkiye Turizmindeki Yeri ve Önemi. *10. Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*, 21-24 Ekim 2009, 1417-1428.
- Boz, İ. (2019). Türkiye ve Mersin'de Tarımsal Arazi Kullanımı ve Bitkisel Üretim, *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 11, Aralık 2019, 51-74.
- Boz, İ. (2017). "Mersin-Erdemli Kıyı Bandındaki Tarımsal Arazinin Çok Katlı Yazlık Sitelere Dönüşümünün Sürdürülebilirliği", *Futourism Congress, September 28-30 2017*, Tourism Faculty Publication No:1, Mersin University, 1403-1407.
- Duman, T. ve Öztürk, A.B. (2005). Yerli Turistlerin Mersin Kızkalesi Destinasyonu ve Tekrar Ziyaret Niyetleri ile İlgili Algılamaları Üzerine Bir Araştırma. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, Cilt 16, Sayı 1, Bahar, 9-23.
- Emekli, G. (2014). İkinci Konut Kavramı Açısından Turizm Coğrafyasının Önemi ve Türkiye'de İkinci Konutların Gelişimi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 23(1), 25-42.
- Gökdeniz, A. (2017). Turizm Sektöründe Alternatif Konaklama İşletmeleri: İkinci Konutların Turizme Açılması Kapsamında Örnek Bir Kalkınma Ajansı Projesi (Rent a House Ayvalık). *3.Turizm Şurası*, 1-3 Kasım 2017, Tebliğler Kitabı, 664-675.
- Karadeniz, E. ve Güdük, T. (2020). Mersin ili turizm potansiyelinin SWOT analiziyle değerlendirilmesi, *Journal of Tourism Theory and Research*, Volume 6(2), 115-119.
- Kozak, M. ve Duran, T. (2011). İkinci Konutların Turizm Sektörüne Kazandırılması: Muğla İli Datça İlçesi Örneği. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 12(2), 226-242.
- Naycı, N. (2008). Erdemli-Silifke Kıyı Bölgesi Arkeolojik Mirasın Korunmasına Yönelik Sorunlar, Fırsatlar, Olanaklar. *Mersin Sempozyumu 19-22 Kasım 2008*, Bildiriler, Cilt 1, 97-104.
- Oskay, C. (2012). Mersin Turizminin Türkiye Ekonomisindeki Yeri ve Önemi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 21, Sayı 2, 185-202.
- Polat, S. ve Polat, S. A. (2016). Rekreasyonel Tabiat Parklarının Korunan Alanlar Kapsamında İncelenmesi: Mersin İli Örneği. *Social Sciences, (NWSASOS)*, 3CO139. 11(2), 85-115.
- Sayar, M. H. (2008). Eskiçağda Yerel Güçler İle Küresel Güçler Arasında Mersin'de Hayat, *Mersin Sempozyumu 19-22 Kasım 2008*, Bildiriler, Cilt 1, 115-122.
- Taner, B. ve Tepeci, M. (2008). Mersin Bir Turizm Destinasyonu Olabilir mi? *Mersin Sempozyumu 19-22 Kasım 2008*, Bildiriler Kitabı, 3.Cilt, 2542-2555.
- Ünlü, T. (2008). Mersin Tarihi Kent Merkezinin Biçimlenmesinde Dönüm Noktası: İller Bankası Planı. *Mersin Sempozyumu 19-22 Kasım 2008*. Bildiriler, Cilt 1, 1000-1015.
- Ünür, K. ve Kınıklı, M. A. (2017). İkinci Konut Sorunu: Mersin Örneği, *1st International Sustainable Tourism Congress*, November 23-25, 2017, Kastamonu, 468-477.
- Zoğal, V. ve Emekli, G. (2020). Türkiye'de COVID-19 Salgını Sürecinde İkinci Konutların Değişen Anlamları. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 42, 168-181.
- www.bugday.org. Erişim 08.12.2020.
- www.dosim.gov.tr. Erişim: 17.10.2020.
- www.hurriyet.com.tr/gundem/mersinde-ikinci-konutu-turizme-acma-seferberligi-38649775. Haber giriş:24.09.2004.